

УДК 338.48

Голод А.П.*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму**Львівського державного університету фізичної культури***Мисяк О.М.***студентка**Львівського державного університету фізичної культури*

ЕТНІЧНИЙ ТУРИЗМ У КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ: СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена удосконаленню теоретико-методологічних основ регіональних економічних досліджень етнічного туризму та виявленню проблем і перспектив його розвитку на прикладі Карпатського регіону України. Запропоновано авторський підхід до визначення та структуризації етнічного туризму. Охарактеризовано основні етнотуристичні ресурси Карпатського регіону. Проаналізовано проблеми розвитку етнічного туризму в регіоні та окреслено перспективи їх подолання.

Ключові слова: етнічний туризм, Карпатський регіон, структура, проблеми, етнічні групи.

Голод А.П., Мисяк О.М. ЭТНИЧЕСКИЙ ТУРИЗМ В КАРПАТСКОМ РЕГИОНЕ: СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ И ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ

Статья посвящена усовершенствованию теоретико-методологических основ региональных экономических исследований этнического туризма и выявлению проблем и перспектив его развития на примере Карпатского региона Украины. Предложен авторский подход к определению и структуризации этнического туризма. Охарактеризованы основные этнотуристические ресурсы Карпатского региона. Проанализированы проблемы развития этнического туризма в регионе и очерчены перспективы их преодоления.

Ключевые слова: этнический туризм, Карпатский регион, структура, проблемы, этнические группы.

Holod A.P., Mysyak O.M. ETHNIC TOURISM IN THE CARPATHIAN REGION: STRUCTURAL FEATURES AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT

The article is devoted to the improvement of theoretical and methodological foundations of regional economic research of ethnic tourism and detection of problems and prospects of its development on the example of Carpathian region of Ukraine. An author's approach to definition and structuring of ethnic tourism is proposed. Main ethno-tourism resources of Carpathian region are characterized. The problems of ethnic tourism in the region are analyzed and prospects for overcoming them are outlined.

Keywords: ethnic tourism, Carpathian region, structure, problems, ethnic groups.

Постановка проблеми. Сучасний туризм стрімко розвивається, з'являються нові, інколи досить специфічні його види, до яких відносять і етнічний туризм (етнотуризм). Україна має хороші перспективи для розвитку етнічного туризму, що базуються на багатьох історико-культурних туристичних ресурсах, які включають близько 130 тис. пам'яток культури, у тому числі понад 56 тис. пам'яток археології; 51 тис. пам'яток історії, майже 6 тис. пам'яток монументального мистецтва; 16 тис. пам'яток архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ін. [1]. Велика частина згаданих історико-культурних об'єктів розташована на території Карпатського регіону, який до того ж відомий своєю етнокультурною різноманітністю та збереженням більшості традицій та звичаїв місцевого населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці етнічного туризму в Україні присвячені праці таких учених, як Л. Божко, І. Бочан, О. Кузьмук, І. Кулаковська, О. Любіцева, С. Муравська, М. Орлова, Б. Чаплінський, Л. Черчик та ін. Водночас в останні роки дослідження етнічного туризму у різних галузях вітчизняної науки суттєво активізувалися. Зокрема, теоретико-методологічні проблеми етнічного туризму в Україні аналізує у своїй праці [2] О. Дутчак (2013). В. Рожнова та Н. Терес (2013) розглядають підходи до трактування етнічного туризму та аналізують зарубіжний і вітчизняний досвід його організації [3]. Проводяться також спеціалізовані науково-практичні конференції, присвячені саме цьому виду туризму, наприклад «Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи» (м. Львів, 2012) [4].

Поряд із цим у вітчизняній науці все ще не розроблені чіткі підходи до визначення місця етнічного туризму у загальній класифікації видів туризму за метою, існує певна термінологічна неузгодженість. Малодослідженим також є й економічний аспект організації етнічного туризму, що не дає можливості повноцінно обґрунтувати рентабельність проектів щодо розробки нових спеціалізованих етнічних турів. Отже, в українській науці та практиці організації етнічного туризму на сучасному етапі загалом склалася ситуація невизначеності конкретних цілей та завдань, реалізація яких може дати змогу ефективно використовувати наявні (досить багаті, на думку більшості фахівців) етнотуристичні ресурси нашої держави.

Постановка завдання. Із урахуванням цього, на наш погляд, назріла необхідність як в узагальненні наявних підходів до обґрунтування місця та ролі етнічного туризму у туристичному комплексі держави, так і в розробці цілей і напрямів реалізації конкретних проектів розвитку етнотуризму в найбільш перспективних із цієї точки зору регіонах. Саме виходячи із таких міркувань, було визначено завдання нашого дослідження, яке полягає в удосконаленні теоретико-методологічних основ регіональних економічних досліджень розвитку етнічного туризму, а також виявленні проблем і перспектив його розвитку на прикладі Карпатського регіону України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Етнічний туризм, на думку окремих авторів, передбачає вивчення культурних і побутових особливостей різних народів світу, а також є засобом, що викорис-

товується в багатьох країнах світу для підтримки економічного та культурного розвитку сільських регіонів і надання допомоги у збереженні культурної спадщини [3, с. 35].

Уперше термін «етнічний туризм» було вжито у 1977 р. В. Смітом, який трактував його як подорожі для вивчення культури та життя рідкісних чи екзотичних народностей (етнічних груп) [5, с. 1].

Власне таке первісне розуміння етнічного туризму і є панівним у світовій науці. Водночас, в окремих країнах, у тому числі і в Україні, поняття етнічного туризму часто ототожнюють із ностальгійним туризмом. Таку ситуацію, зокрема, пояснюють тим, що туристи, які зацікавлені звичаями та культурою певного етносу, в першу чергу, хочуть дізнатися про ті народності, з якими в них є хоча б які-небудь генетичні зв'язки [3, с. 36].

На наш погляд, етнічний туризм варто розглядати як один із різновидів культурного туризму, що пов'язаний із ознайомленням з традиційними культурно-побутовими особливостями життя населення дестинацій. У такому сенсі складовими етнічного туризму можуть бути етнографічний, релігійно-пізнавальний, ностальгійний, агротуризм та ін.

Етнографічний туризм за змістом є центральною складовою етнічного туризму, адже передбачає ознайомлення із особливостями життя та традиціями місцевого населення, у тому числі із науковою та освітньою метою (рис. 1). Такі подорожі можна розглядати також і як хобі-тури. Релігійно-пізнавальний етнічний туризм, як підвид релігійного туризму, зосереджує свою увагу на релігійних звичаях, традиціях та спорудах, що розглядаються як невід'ємна складова місцевої культури. Ностальгійний етнічний туризм має на меті ознайомлення із традиційною культурою територій, де народилися, колись жили туристи або їхні предки. Етнічний агротуризм (як підвид сільського або екологічного туризму) робить акцент не тільки на участі у традиційних видах діяльності сільського населення, але й на пізнанні його етнокультурних особливостей. Узагальнивши аналіз структури етнічного туризму, можемо констатувати, що поряд із метою подорожей важливою його рисою є специфіка дестинацій, якими переважно є території компактного проживання певних етнічних груп, народів, націй, що зберегли свою традиційну культуру.

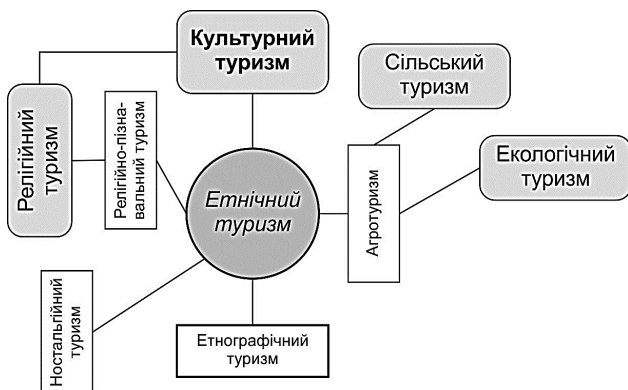

Рис. 1. Структура та зв'язки етнічного туризму

Отже, незважаючи на складну структуру та функціональні зв'язки із іншими видами туристичної діяльності, етнічний туризм усе-таки може розглядатися і як самостійний об'єкт наукових досліджень, і як критерій диференціації туристичного продукту у практиці туроперейтингу.

Загалом, в Україні є три регіони, умови яких сприяють задоволенню потреби в рекреаційних послугах – Кримський, Причорноморський та Карпатський. На фоні тимчасової недоступності першого, переважання другого та зростаючого попиту, Карпати розглядаються як єдина територія, яка може реалізувати незадоволений попит населення на оздоровлення і відпочинок.

Природно-ресурсний та історико-культурний потенціал регіону у поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи є досить вагомою передумовою розвитку системи санаторно-курортного лікування, туризму і відпочинку, орієнтованої як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземних туристів [6].

Карпатський туристичний регіон є багатим на етнічні ресурси. До його складу входять Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська і Чернівецька області, кожна з яких унікальна із точки зору поєднання різних видів туристичних ресурсів. Займаючи площу 56,6 тис. кв. км, на якій проживає до 6,5 млн осіб населення, Карпатський регіон знаходиться у центрі Європи, на перетині транспортних шляхів.

Поряд із цим, на території Карпатського регіону проживає багато різноманітних етнічних груп, які володіють унікальними культурними надбаннями та можуть бути об'єктами етнічного туризму. Найбільшими та найперспективнішими у цьому відношенні є спільноти гуцулів, бойків та лемків.

Територія Гуцульщини охоплює південну частину Надвірнянського, Косівського районів та весь Верховинський район Івано-Франківської області, південну частину Вишницького району і Путильський район Чернівецької області та Рахівський район Закарпатської області. Її територія складає 6,5 тис. кв. км. Всю нинішню Гуцульщину можна поділити на Галицьку, Буковинську та Закарпатську. Найбільше представників цієї етнічної групи є в Галицькій Гуцульщині, найменше – в Закарпатській [7].

Етнічні особливості гуцулів, на наш погляд, є найбільш перспективним ресурсом розвитку етнічного туризму у Карпатському регіоні. Пояснюється це достатньою розробленістю відповідного туристичного бренду. Гуцульщина як край народних ремесел, унікальної етнокультури та мальовничої природи високогір'я Карпат користується достатньою популярністю як серед внутрішніх, так і серед іноземних туристів. Популяризації гуцульської культури присвячені традиційні фестивалі, функціонують етнографічні музеї, спеціалізовані сільські садиби. Народні промисли Гуцульщини розвиваються під егідою низки громадських організацій, сформовані та легалізовані відповідні інноваційні кластери.

Бойківщина займає південно-західну частину Рожнятівського і майже весь Долинський (за винятком його північної окраїни) райони Івано-Франківської області, Сколівський, Турківський, південну частину Стрийського, Дрогобицького, Самбірського та більшу частину Старосамбірського районів Львівської області, північну частину Міжгірського і Великоберезнянського та весь Воловецький райони Закарпатської області. Загалом, територія компактного проживання бойків у Карпатському регіоні України становить близько 8 тис. кв. км [8, с. 142].

Незважаючи на досить велику територію компактного значення Бойківщини як дестинації етнічного туризму є значно меншим, ніж у Гуцульщині. Бойківська етнокультурна, порівняно із іншими, є найбільш асимільованою, а тому і мало використовується туристичними підприємствами для позиціо-

нування власних етнічних турів. Водночас, на нашу думку, Бойківщина дуже перспективна із точки зору поєднання етнічного туризму із оздоровчим, екологічним, сільським та спортивним. Територія проживання бойків є також добре доступною для автомобільного та залізничного транспорту, адже через неї проходять міжнародні транспортні магістралі. Отже, за умови ефективного брендингу, бойківська етнокультура може значно ширше використовуватися для організації етнотуризму у регіоні.

Лемківщина знаходиться в західній частині Карпат. Карпатський вододільний хребет розділяє її на південну і північну. Східною межею південної частини вважається р. Уж. Західний кордон південної частини проходить по р. Попрад (Словаччина). Північна частина починається від р. Сян (Польща) на сході до р. Попрад та р. Дунаєць (Словаччина) на заході. Із усіх цих земель тільки невелика частина південно-східної етнографічної Лемківщини належить нині до території України [8, с. 143-144].

З урахуванням невеликої чисельності етнічної групи лемків на території України, її значення для розвитку внутрішнього етнотуризму невелике. Однак саме для проектів відродження лемківської культури перспективним є міжнародне співробітництво та залучення іноземних інвестицій, адже окрім того, що велика частка лемків за самоідентифікацією мешкає у сусідніх країнах Євросоюзу, досить чисельною є також лемківська діаспора у США та Канаді. Етнокультура лемків є досить самобутньою, але відома в Україні завдяки хіба що народним пісням, що адаптовані сучасними виконавцями.

Окремої уваги потребують також території компактного проживання національних меншин у Закарпатській області (насамперед, угорців), які традиційно використовуються для організації екскурсійних, оздоровчих та гастрономічних турів.

Незважаючи на те, що Карпатський регіон активно використовуються вітчизняними туроператорами для організації турів різної спеціалізації, частка власне етнічних турів у загальному асортименті навіть спеціалізованих туристичних компаній є невеликою [9]. Водночас, попит на етнічні тури територією регіону є досить високим як серед внутрішніх, так і серед іноземних туристів. Це, зокрема, засвідчили і результати опитування методом інтерв'ю, що проводилося нами у листопаді 2015 року серед туристів, які відвідували місто Львів. Близько 90% респондентів (внутрішні та іноземні туристи у рівних пропорціях) відповіли ствердно на питання «Чи цікавить Вас українська культура (мова, звичаї, одяг, пісні)?». На запитання «Чи хотіли б Ви поїхати в Карпати, щоб ознайомитися із культурою місцевого населення (бойків, лемків, гуцулів)?» відповіли «так» 88% внутрішніх туристів і 75% іноземних туристів.

Очевидно, що для того, щоб задовольнити наявний попит на етнічні тури територією Карпатського регіону, необхідно вирішити низку проблем, які стримують розвиток цього виду туризму, серед яких:

- нерозробленість нормативно-правової бази розвитку етнічного туризму, відсутність відповідної стратегічної документації;
- маловідомість етнотуристичних ресурсів Карпатського регіону України як серед туристів, так і серед організаторів туристичної діяльності;
- асиміляція більшості етнічних груп та уніфікація брендингу перспективних із точки зору розвитку етнотуризму територій;
- відсутність єдиного підходу та державної підтримки в організації історико-краєзнавчої діяльності

як важливого засобу популяризації етнотуристичних ресурсів держави;

- нестача фахівців з організації етнічного туризму у зв'язку із неналагодженістю їх підготовки у системі вищої освіти;

- низький рівень безпеки та інфраструктурного забезпечення етнічних турів у Карпатському регіоні.

Висновки. Зазначені проблеми можуть бути вирішеними лише за умови об'єднання зусиль туристичних підприємств, громадських організацій, закладів науки та освіти, місцевих громад та органів влади. Водночас, на наш погляд, у сучасних умовах соціально-економічного розвитку України навіть за умови такого об'єднання швидких результатів очікувати не доводиться. Основні причини цього – загальне зниження попиту на туристичні послуги, низька пріоритетність питань розвитку туризму у рішеннях органів центральної влади та можлива переорієнтація туристичних потоків у зв'язку із впровадженням безвізового режиму з країнами ЄС. Поряд із цим саме етнічний туризм дозволяє успішно поєднувати орієнтацію як на внутрішнього, так і на міжнародного туриста, а також має хороші перспективи як засобу підвищення конкурентоспроможності місцевих громад у депресивних гірських районах України.

Особливо перспективним, на наш погляд, є поєднання етнічного туризму в Карпатському регіоні із оздоровчим (у літній сезон) та гірськолижним (у зимовий). Одним із шляхів залучення більшої кількості туристів до етнічних турів могло би бути також поєднання у них етнотуристичних ресурсів Карпат із відомими історико-культурними об'єктами рівнинних територій Карпатського регіону (Львів, «Золота Підкова», Хотин та ін.). Неабияке значення, особливо на прикордонних територіях, має також ностальгійний етнічний туризм, передумови для розвитку якого склалися історично. Популяризації етнотуризму може також сприяти оновлення його організаційних форм, а саме впровадження пригодницьких, розважальних елементів у традиційні етнічні тури, що має призвести до збільшення частки молоді серед їх учасників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кузьмук О.І. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності [Електронний ресурс] / О.І. Кузьмук. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/desember08/23.htm>.
2. Дутчак О. Теоретико-методологічні проблеми українського етнотуризму: історіографія / О. Дутчак // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Історія. – 2013. – Вип. 23-24. – С. 318-322.
3. Рожнова В. Проблеми та перспективи розвитку етнотуризму: зарубіжний та український досвід [Електронний ресурс] / В. Рожнова, Н. Терес // Етнічна історія народів Європи. – 2013. – Вип. 39. – С. 35-44. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eine_2013_39_8.pdf.
4. Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.liet.lviv.ua/redakce/index.php?clanek=1048&lanG=uk&slozka=75&>.
5. Yang Li. Planning for Ethnic Tourism: Case Studies from Xishuangbanna, Yunnan, China [Електронний ресурс]. – Waterloo, Ontario, 2007. – Р. 1-2. – Режим доступу: http://libdspace.uwaterloo.ca/bitstream/10012/3123/1/Thesis_Li.pdf.
6. Кравців В.С. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери / В.С. Кравців та ін. – Львів, 1999. – 78 с.
7. Історія Гуцульщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kosivart.com/index.cfm/fuseaction/hutculschina.history/>.
8. Етнографія України / За ред. С.А. Макарчука. – Львів: Світ, 2004. – 518 с.
9. Туристическая компания «Этнотур» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.etnotur.com.ua/onas.html>.